

Ministerieel besluit tot definitieve bescherming als monument van de villa Lenaerts-Schillebeeckx in Arendonk

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 6.1.1, laatst gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 25 juli 2014 tot bepaling van de bevoegdheden van de leden van de Vlaamse Regering, artikel 6, 1°;

Gelet op het ministerieel besluit van 11 april 2014 tot voorlopige bescherming als monument van de villa Lenaerts-Schillebeeckx in Arendonk;

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 16 mei 2016 tot en met 14 juni 2016 en waarvan de behandeling is opgenomen in bijlage;

Overwegende dat het waarderend onderzoek, waarvan de resultaten zijn opgenomen in het beschermingsdossier, de erfgoedwaarde van de villa Lenaerts-Schillebeeckx aantoonst;

Overwegende dat de villa Lenaerts-Schillebeeckx met inbegrip van de voor- en achtertuin als monument historische waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De villa, gebouwd in 1904 in opdracht van sigarenfabrikant J.L. Lenaerts-Schillebeeckx, is een bouwkundig relict, verwijzend naar de vroeger belangrijke lokale sigarenindustrie in Arendonk. Zoals meerdere dorpen in de grensstreek met Nederland, kende ook het centrum van Arendonk vanaf 1876 tot in de eerste helft van de 20ste eeuw een bloeiende sigarennijverheid. Aanvankelijk waren het vooral Nederlandse fabrikanten die, op zoek naar nieuwe arbeidskrachten, nieuwe vestigingen oprichtten over de grens. Hierop volgden snel initiatieven van plaatselijke 'ondernemers' waarvan enkelen uitgroeiden tot een aanzienlijk bedrijf zoals de sigarenfabriek Lenaerts-Schillebeeckx, in 1896 met 67 arbeiders in dienst. Gezien de industriële infrastructuur van deze nijverheid in Arendonk slechts sporadisch bewaard is gebleven en de overgebleven gebouwen meestal grondig werden gerenoveerd, is het opportuun om de woning van sigarenfabrikant Lenaerts-Schillebeeckx te bewaren als meest gave getuige van dit industriële verleden;

Overwegende dat de villa Lenaerts-Schillebeeckx met inbegrip van de voor- en achtertuin als monument architecturale waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De villa Lenaerts-Schillebeeckx (1904) in Arendonk is een authentiek voorbeeld van de thans schaars wordende residentiële privé-woningen in dorpskernen. Uit de inventarisatie van het bouwkundige erfgoed in de regio is bovendien gebleken dat dergelijke monumentale woningen uit de belle époque in deze landelijke regio minder voorkomen en de architecten meestal ook niet gekend zijn.

De villa is door de gevelarchitectuur, de vrijwel ongewijzigde planindeling en het rijke interieur, representatief voor de burgerlijke architectuur van circa 1900 in een niet-stedelijke context. De eclectische bouwstijl met elementen ontleend aan de art nouveau toont de onmiskenbare invloed aan van de toenmalige grootstedelijke nieuwbouwarchitectuur.

De architecturale kwaliteit weerspiegelt zich voor het exterieur vooral in de authentieke voorgevel, opgevat in een sobere eclectische bouwstijl. Dit wordt duidelijk in de uitwerking van het torenvormig middenrisaliet, in de fraaie gevelbeëindiging, in het van oeils-de-boeuf voorziene mansardedak, in de geveldetailering, in het verzorgde schrijnwerk met enkele beglazing en in de fraaie voor- en achterdeur met glas- en/of ijzerwerk. De planindeling beantwoordt aan het traditiegebonden dubbelhuistype uit eind 19de- begin 20ste eeuw met een centrale, op de symmetrie-as gelegen middengang met haakse traphal waarop links en rechts de –al dan niet aaneengeschakelde– vertrekken uitgeven. In het eclectische interieur, gekenmerkt door een afwisseling van stijlen, zijn voornamelijk de gang, de traphal en de twee linkse salons opmerkelijk omwille van hun gaaf bewaard voorkomen, gekenmerkt door een eigentijdse inrichting en afwerking van een hoog niveau.

In de voortuin refereert de lage beukenhaag met ijzeren poort aan de straatzijde nog aan de oorspronkelijke aanleg, gericht op het bieden van een vrij zicht op de statige woning met 'pronkgevel'. Het begraasde gedeelte van de achtertuin bewaart een oudere aanleg met een gelaagde beplanting van in vorm gesnoeide bomen en struiken en opgaande bomen. De notelaar net achter en bezijden de woning vormt van op de straat een beeldbepalend groenelement met een 'habitus' van een solitair;

Overwegende dat de villa Lenaerts-Schillebeeckx met inbegrip van de voor- en achtertuin als monument artistieke waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De artistieke waarde van de villa Lenaerts-Schillebeeckx (1904) in Arendonk ligt vooral in de kwalitatief hoogwaardige uitwerking van de voorgevel en in de afwerking van het interieur, getuigend van een ambachtelijk vakmanschap.

Zowel in de uitwerking van de decoratieve en constructieve elementen als in het contrastrijk materiaalgebruik onderscheidt de gaaf bewaarde voorgevel zich als een "pronkgevel" van de andere gevels.

Het interieur is een authentiek en representatief voorbeeld van burgerlijke interieurkunst uit het begin van de 20ste eeuw gekenmerkt door een eclectisch samengaan van stijlen uit het verleden en eigentijdse tendensen. In de gang, de twee salons aan de linkse zijde, de traphal en de bovengang is de oorspronkelijke aankleding en afwerking nog intact aanwezig in alle interieurelementen wat het interieur tot een waardevol artistiek ensemble maakt. Zo vormt de gang een kunstzinnig geheel door de/het met marmer- of houtimitatie beschilderde lambrisering en binnenschrijnwerk, de muurschilderingen in de oorspronkelijke kleurstelling, het stucwerk op wanden en plafond, de marmeren vloer en het gekleurd glas in lood van de deuren in voor- en achtergevel. De muurschilderingen zijn een combinatie van natuurlijke taferelen waaronder een classicistisch getint parkzicht en een herhaling van pergola's begroeid met blauwe regen en irissen waarbij een art-nouveau-invloed merkbaar is in de gracieus gestileerde langstelige planten, het zweeps slagmotief en in de boord van bloemsjablonen. In de traphal en de gang op de bovenverdieping zet een gelijksoortige decoratie zich voort in een gemarmerde lambrisering en een geschilderde boord van bloemsjablonen (papavers). De twee aansluitende salons aan de linkse zijde van de gang zijn rijk gestoffeerde vertrekken met bewaarde marmeren schouwen, ingelijste wandspiegels, beschilderde stucplafonds met lusters, lambriseringen van reliëfbehang en gordijnkasten. Het eerste salon aan de straat wordt voornamelijk gekenmerkt door neorococo-ornamenten en –schilderingen, in het meer eclectische salon aan de tuinzijde zijn deze ornamenten en schilderingen neogotisch en neo-Vlaamsrenaissancistisch van inspiratie. De zit- en eetkamer aan de rechtse zijde zijn sobere vertrekken met bewaarde stucplafonds, vloeren, schouwmantels en/of lusters;

Overwegende dat de villa Lenaerts-Schillebeeckx met inbegrip van de voor- en achtertuin als monument culturele waarde bezit die als volgt wordt gemotiveerd:

De villa Lenaerts-Schillebeeckx (1904) in Arendonk met rijk uitgewerkte straatgevel en gaaf bewaard interieur is representatief voor de sociale status van de burgerlijke elite in de belle époque en ademt nog hun wooncultuur en leefstijl. Hun woonst weerspiegelde de voorspoed, de ondernemingsgeest alsook de kunstzinnige behoefte van hun klasse en droeg op die manier bij tot het imago van het sigarenmerk Lenaerts-Schillebeeckx en de bijhorende handelsactiviteiten,

BESLUIT:

Artikel 1. Met toepassing van artikel 6.1.1 tot en met artikel 6.1.11 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en artikel 6.2.1 van het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 worden de volgende onroerende goederen definitief beschermd als monument:

De villa Lenaerts-Schillebeeckx, met inbegrip van de voor- en achtertuin, Begijnhof 13 in Arendonk, bekend ten kadaster Arendonk, 2de afdeling, sectie E, perceelnummer 169 E.

De definitief beschermde onroerende goederen zijn aangeduid op het plan dat als bijlage bij dit besluit wordt gevoegd.

De fotoregistratie van de fysieke toestand van de definitief beschermde goederen wordt als bijlage bij dit besluit gevoegd.

Art. 2. §1. Het monument heeft de volgende erfgoedwaarden:

- 1° historische;
- 2° architecturale;
- 3° artistieke;
- 4° culturele.

§2. De erfgoedelementen en de erfgoedkenmerken van het monument zijn:

De eclectische villa is gebouwd circa 1904 en opgevat als een dubbelhuis van vijf traveeën en twee bouwlagen onder een leien mansardedak met vier bakstenen schoorstenen en oeils-deboeuf in een classicistische omlijsting. De bouwstijl manifesteert zich voornamelijk in de voorgevel door het torenvormig verhoogd middenrisaliet onder een leien schilddakje, de fraaie gevelbeëindiging, het polychroom materiaalgebruik en de geveldetailering. Aan de rechterzijgevel van het hoofdvolume paalt een vernieuwde aanbouw van één tot anderhalve bouwlaag onder verspringende platte daken.

De voorgevel is een bakstenen lijstgevel op een plint van blauwe hardsteen en wordt verlevendigd met hoeklisenen, knipvoegwerk, muurbanden en booglijsten van gele en gesinterde baksteen, kordonvormende lekdrempels en een puilijst van blauwe hardsteen, op de borstweringen bepleisterde en beschilderde paneeltjes (bovenverdieping) of paneeltjes van gele en gesinterde baksteen (begane grond). De gevel sluit af met een decoratieve boogfries, een muizentand en een houten kroonlijst op modillons met een dropmotief. Het centrale risaliet wordt gekenmerkt door een beschilderd balkon op consoles, een met groene faiencetegels omlijst zandstenen paneel met jaartalinscriptie '1904' en een steil schilddak met vorstkam en windvaan. De achter- en zijgevels zijn sober uitgewerkte bakstenen lijstgevels met een muurband van gesinterde baksteen en enkel een muizentand.

Het merendeel van de overwegend segmentboogvormige muuropeningen heeft nog origineel houten schrijnwerk en een enkele beglazing. De inkomdeuren in voor- en achtergevel zijn dubbele houten paneeldeuren, voorzien van gekleurd structuurglas en glas in lood met gestileerde art-nouveau-siermotieven.

Met uitzondering van de vernieuwde aanbouw heeft de woning een vrijwel ongewijzigd grondplan van een dubbelhuistype met het gebruikelijke schema van een centrale brede gang van voor- tot achtergevel met links en rechts telkens twee tegenover elkaar geschikte leefvertrekken die op de gang uitgeven en een haaks aansluitende traphal (bordestrap). De bovenverdieping vertoont een gelijkaardige indeling met een middengang, waarvan links en rechts twee slaapkamers aan de straatzijde liggen en twee aan de tuinzijde.

De villa heeft een gaaf bewaard eclectisch interieur met binnenschrijnwerk en een rijke aankleding en decoratie in voornamelijk de gang, de twee linkse salons die er op uitgeven en de traphal. De gang is uitvoerig geornamenteerd met stucwerk en beschilderd met hout- en marmerimitaties alsook met natuurtaferelen in pasteltinten. De gang heeft een zwart-witmarmeren tegelvloer met een marmeren plint en een gemarmerde lambrisering. De muurvlakken vormen omlijste panelen met telkens een schildering van een met blauwe regen

en irissen begroeide pergola. Een art-nouveau-invloed blijkt duidelijk uit de gestileerde vormgeving, de boord van bloemsjablonen en het zweeps slagmotief. Ter hoogte van de traphal, gemarkeerd door pilasters met een composiet kapiteel, is het muurvlak neoclassicistisch uitgewerkt met een in een rondboog bevat geschilderd parkzicht. De met houtimitatie beschilderde dubbele paneeldeuren hebben een gemarmerde omlijsting. Het stucplafond wordt door dwarsbalken ingedeeld in rechthoekige vlakken en heeft een kooflijst, omlopend lijstwerk en een rozet.

De twee linkse salons, het salon in neorococostijl aan de straatzijde en het salon met voornamelijk neogotische en neo-Vlaamserenaissance-elementen aan de tuinzijde, zijn opmerkelijk omwille van de bewaarde lambriseringen, stucplafonds met lusters, polychrome schilderijen, marmeren schouwen met ingewerkte spiegels en het binnenschrijnwerk van deuren en vensters met hang- en sluitwerk. Ook in het rechtse salon aan de straatzijde bleef de vloer, het plafond met lijstwerk en luster, en de schouw met wandspiegel bewaard. In het rechtse salon aan de tuinzijde hangt nog de originele luster.

De trap is een houten bordestrap met een geprofileerde trappaal. De wandafwerking van de traphal met een gemarmerde lambrisering en een geschilderde boord van art-nouveau getinte bloem- en plantsjablonen met zweeps slagmotieven in pasteltinten, reikt tot aan de zolderverdieping en zet zich identiek voort in de gang op de bovenverdieping.

De binnendeuren op de verdieping zijn omlijste enkeleuren met paneelwerk, aan de gangzijde beschilderd met een houtimitatie. Het plafond heeft eenvoudig omlopend lijstwerk, een kooflijst en een centrale rozet. De vier slaapkamers zijn sober ingericht met telkens een marmeren schoorsteenmantel, een vloer van grenen planken, bepleisterde en monotoon beschilderde muren en een vlak plafond met rozet. De kamers aan de straatzijde hebben vensters met houten vensterbanken en bewaard schrijn- en sluitwerk. De houten dakconstructie met gebintes, kepers, gordingen en bebording bleef bewaard.

De villa heeft een omhaagde voortuin en een ruime achtertuin. De voortuin wordt afgezet met een lage beukenhaag en een smeedijzeren poort. Het eerste gedeelte van de achtertuin bewaart een oudere aanleg met een gelaagde beplanting gekenmerkt door in vorm gesnoeide struiken en bomen en opgaande bomen met links, net achter de woning, een notelaar als meest beeldbepalend groenelement.

Art.3. Voor het beschermde monument gelden de volgende beheersdoelstellingen:

- 1° de algemene doelstelling van de bescherming is het behoud van de erfgoedkenmerken en -elementen die de basis vormen voor de erfgoedwaarden. De voorliggende beheersdoelstellingen zijn ontstaan op basis van onderzoek in situ, literatuur- en archiefonderzoek. Dit sluit niet uit dat bij toekomstige werken en/of verder onderzoek gegevens bekend worden die ertoe leiden dat de omschreven beheersdoelstellingen verfijnd, genuanceerd of geïnterpreteerd kunnen worden (voorzorgsbeginsel);
- 2° elke beheersdaad moet de beschermde erfgoedwaarden, erfgoedkenmerken en -elementen respecteren en ondersteunen en vereist een geïntegreerde en duurzame aanpak waarbij de impact op het geheel wordt afgewogen en waarbij de draagkracht niet wordt overschreden. Bewaren gaat daarbij voor op vernieuwen. Dit veronderstelt vakkundig onderhoud en conserverende ingrepen;
- 3° de bescherming beoogt het behoud van het gebouwde erfgoed, met name een eclectische villa met zijn specifieke typologie gekenmerkt door een decoratief uitgewerkte voorgevel, een typerende planindeling en een rijke interieurafwerking;
 - a) met betrekking tot het exterieur beoogt de bescherming het behoud van de eclectische buitenarchitectuur, inclusief de bedaking. Het eclectische karakter van de voorgevel wordt voornamelijk bepaald door het torenvormig verhoogd middenrisaliet, de fraaie gevelbeëindiging, het polychroom materiaalgebruik en de geveldetailering. Het verwijderen van de later aangebrachte -thans afbladderende- donkergrijze verflaag op het balkon en ook die op de paneeldecoratie van de borstweringen op de eerste verdieping zou de authenticiteit, de materiaalpolychromie en de beeldwaarde van de voorgevel ten goede komen. Het is van belang de verhouding tussen hoofdvolume en aanbouw -waarbij deze laatste wat betreft schaal en uitwerking ondergeschikt is aan het hoofdvolume- aan te houden;

- b) met betrekking tot het interieur dient in het hoofdvolume de vrijwel gaaf bewaarde oorspronkelijke planindeling van de begane grond tot en met de eerste bovenverdieping, gerespecteerd te worden. De "hiërarchie" van de vertrekken moet afleesbaar blijven en het is opportuun elk toekomstig gebruik hierop te enten. De bescherming beoogt tevens het behoud van de aankleding, afwerking en inrichting van de vertrekken op de begane grond (gang en vier kamers), de traphal en de eerste bovenverdieping (gang), opmerkelijk door het divers materiaalgebruik en de decoratietechnieken. Voor een optimaal behoud van de schilderijen en interieurdecoratie in de gang, traphal en salons aan de linkse zijde dienen de aanbevolen herstelmaatregelen (zie inhoudelijk dossier, fysische toestand) in acht genomen te worden. Het vernieuwde interieur van de aanbouw heeft geen erfgoedwaarde;
- 4° rekening houdend met de gekende vroegere toestand van de voortuin die als open ruimte een rustpunt vormde in het straatbeeld met een eerder gesloten bebouwing en vanop de straat een vrij zicht bood op de beeldbepalende vrijstaande villa, veronderstelt het behoud van de voortuin voornamelijk het behoud van de lage beukenhaag met smeedijzeren poort aan de straatzijde en is het wenselijk om op lange termijn een herstel van het 'open zicht' op de voorgevel na te streven. Ook de aanleg van het eerste gedeelte van de achtertuin als begraasde open ruimte met een gelaagde beplanting van gesnoeide bomen en struiken en opgaande bomen (in het bijzonder de notelaar) dient gerespecteerd te worden omwille van zijn contextwaarde voor de woning. Het later aangelegde tweede gedeelte van de achtertuin met een indeling in vier perken heeft geen erfgoedwaarde.

Art. 4. §1. De zakelijkrechthouder en de gebruiker van het beschermde monument zijn verplicht de instandhouding en het onderhoud ervan te verzekeren door:

- 1° het goed als een goede huisvader te beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen te nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- 2° de toestand van het goed regelmatig te controleren;
- 3° regulier onderhoud uit te oefenen;
- 4° onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen te nemen in geval van nood.

§2. Binnen het kader van de omschreven erfgoedwaarden en beheersdoelstellingen is voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermde monument het behoud van volgende erfgoedkenmerken en -elementen verplicht:

- 1° de schaal en het volume van de woning, de gevelopstand en -geleding, het parement (polychroom baksteenmetselwerk met knipvoegwerk en verwerking van natuursteen), het type bedaking (mansardedak met oeils-de-boeuf) en de dakbedekking;
- 2° het historisch schrijn- en smeedwerk, inclusief de enkele beglazing van het schrijnwerk;
- 3° de planindeling van de woning;
- 4° de oorspronkelijke interieurinrichting en -aankleding van de vertrekken in de woning: de vloeren (van hout, steengoed en natuursteen), alle binnenschrijnwerk met hang- en sluitwerk, de lambrisering (met marmerimitatie of reliëfbehang), de schouwen met ingelijste wandspiegels, de trap, het stucwerk, de schilderijen op muren, plafonds en binnendeuren, de lusters, de gordijnkasten;
- 5° de ijzeren poort aan de straat;
- 6° de beukenhaag aan de straat, de notelaar net links achter de woning, de aanleg van het eerste gedeelte van de achtertuin met een begraasd deel, een gelaagde beplanting van gesnoeide bomen en struiken en opgaande bomen.

Art. 5. §1. Voor de volgende handelingen aan het beschermde monument moet een toelating worden aangevraagd:

- 1° het plaatsen, slopen, verbouwen of heropbouwen van een constructie;
- 2° het verwijderen, vervangen, wijzigen of verstevigen van constructieve elementen;
- 3° het verwijderen, vervangen of wijzigen van decoratieve gevelelementen en smeedijzer;

- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 5° het uitvoeren van de volgende werken aan het dak en de buitenmuren van constructies:
 - a) het verwijderen, vervangen of wijzigen van dakbedekking en gootconstructies;
 - b) het verwijderen van voegen en het hervoegen;
 - c) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van de kleur, textuur of samenstelling van de afwerkingslagen;
 - d) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van buitenschrijnwerk, deuren, ramen, poort, inclusief de beglazing, beslag, hang- en sluitwerk;
 - e) het aanbrengen, verwijderen, vervangen of wijzigen van aard- en nagelvaste elementen, smeedijzer en beeldhouwwerk, inclusief nieuwe toevoegingen;
 - f) het aanbrengen, vervangen of wijzigen van opschriften, publiciteitsinrichtingen of uithangborden;
- 6° het uitvoeren van de volgende omgevingswerken:
 - a) het plaatsen of wijzigen van boven- en ondergrondse nutsvoorzieningen en leidingen;
 - b) het plaatsen of wijzigen van afsluitingen;
 - c) het vellen of beschadigen van bomen en struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan, en elke handeling die een wijziging van de groeiplaats en groeivorm van de bomen en struiken die opgenomen zijn in het beschermingsbesluit of in een goedgekeurd beheersplan tot gevolg kan hebben;
 - d) het uitvoeren van graafwerken die de stabiliteit van de gebouwen en constructies in gevaar kunnen brengen;
 - e) het aanleggen van parkeerplaatsen;
 - f) het structureel en fundamenteel wijzigen van de aanleg van de tuin;
 - g) het wijzigen van het (micro)reliëf.

§2. Voor de volgende handelingen aan het interieur van het beschermde monument moet een toelating worden gevraagd:

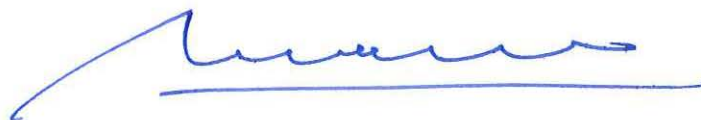
- 1° het uitvoeren van destructief materiaaltechnisch onderzoek;
- 2° het uitvoeren van structurele werken en het toevoegen van nieuwe structuren;
- 3° het uitvoeren van werken die het uitzicht of de indeling van het interieur wijzigen;
- 4° het verwijderen, vervangen of wijzigen van historische materialen en het toepassen van behandelingen met als doel de historische materialen te reinigen, te herstellen, te verduurzamen of te beschermen tegen verweer en aantasting;
- 5° het verwijderen, vervangen of wijzigen van plafonds, gewelven, vloeren, schouwen, ingelijste wandspiegels, de trap, stucwerk, wand- en plafondschilderingen, reliëfbehang, binnenschrijnwerk, inclusief de al dan niet figuratieve beglazing, lambriseringen, beslag, hang- en sluitwerk, en van de waardevolle interieurdecoratie;
- 6° het bepleisteren van niet-bepleisterde elementen of het bepleisteren met een andere samenstelling of textuur, alsook het ontpleisteren van bepleisterde elementen;
- 7° het beschilderen van ongeschilderde elementen of het schilderen in andere kleuren of kleurschakeringen of met een andere verfsoort dan de aanwezige;
- 8° het plaatsen of vernieuwen van technische voorzieningen, zoals verwarming, klimaatregeling, elektrische installatie, geluidsinstallatie, sanitair, liften en beveiligingsinstallaties.

Er is geen toelating vereist voor het onmiddellijk nemen van passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen in geval van nood, noch voor de uitvoering van regulier onderhoud.

Brussel,

22 DEC. 2016

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,

Geert BOURGEOIS